

Валентина БАРЧАН

УСНА СЛОВЕСНІСТЬ ГОРЯН У ХУДОЖНЬОМУ СВІТІ РОМАНУ «СУСІДИ» ЮРІЯ СТАНИНЦЯ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1(43)

УДК 821.161.2-31.09Станинець:398(477)

DOI:10.24144/2663-6840/2020.1(43).318–326

Барчан В. Усна словесність горян у художньому світі роману «Сусіди» Юрія Станинця; кількість бібліографічних джерел – 22; мова українська.

Анотація. Роман «Сусіди» закарпатоукраїнського письменника Юрія Станинця написаний 1935 року й опублікований 2006 року. У ньому реалістично відтворено життя, побут, національний космос верховинців, представником яких був автор. Соціальні, сімейно-побутові, особисті проблеми в повсякденні людей вияскравлюють живі, правдиві картини матеріального й духовного континууму горян, колоритні образи їхніх представників, які з більшим життєвим досвідом та значно вищою, порівняно з масами, національною та суспільною свідомістю, торують шлях до вільного, самодостатнього життя. У творі актуалізовано екзистенційну проблему національного буття.

Важливим елементом в арсеналі художніх засобів творення світу верховинців виступає усна словесність. Специфіка рецепції, художнього опрацювання автором народної творчості, її роль у художній тканині твору не вивчена, що зумовлює **актуальність** теми статті. **Метою** праці є дослідження впливу усної словесності на світогляд і літературну творчість митця, функціональність її елементів у арсеналі поезики роману «Сусіди». У процесі аналізу з'ясовано, що автор добре знав багатство народної творчості, збирав, записував та публікував її зразки. Він був переконаний, що в мові, у різних жанрах фольклору зафіксовані характеристики ментальності, матеріальної, духовної культури народу. Елементи поезики усної оповіді, казки, легенди простежуються в архітектоніці, у виборі наративу, ідейному пафосі, групуванні персонажів роману. Простежено, що крізь призму звичаїв, обрядів виразнено специфіку матеріальної й духовної культури мешканців гірського краю. Уведення в текст пісень, прислів'їв, приповідок, фразеологізмів, різних пластів лексики є поширеним засобом творення виразних ситуацій, колоритних характерів персонажів. Отже, в усній народній словесності можна вбачати потужні витoki літературної творчості митця, а фольклоризм є посутньою ознакою авторського стилю. Інгрідієнти усної творчості виступають домінантою національної самоідентифікації, увиразнюють ключові концепти екзистенційного буття нації, забезпечують емоційно-виражальний ефект роману, органічно функціонують у його художній системі.

Ключові слова. Юрій Станинець, роман «Сусіди», усна словесність, художній світ горян, верховинці, фольклоризм, художня система.

Постановка проблеми. Роман «Сусіди» Юрія Станинця яскраво репрезентує українську літературу Закарпаття першої половини ХХ століття. Написаний у середині 30-х рр. у реалістичній манері, він відображає картини життя й побуту верховинців. На це вказував у особистому листі до автора О. Мишанич: «І сюжет, і образи, і ситуації – все вихоплено з живого народного життя. Як твір на побутову тему з великим етнографічним матеріалом, повість заслуговує на увагу, реалістично відтворює життя закарпатського села початку ХХ ст., має пізнавальне значення...» [Ребрик 2006, с. 11].

Зауважимо, що показ життя й побут своїх сучасників – не самоціль автора. Станинця вважаємо автором екзистенційного мислення. Тому, на нашу думку, цей твір прочитується в значно ширшому, філософському масштабі: про національне буття, космос української душі, утілених у щоденному житті, взаєминах між собою та світом мешканців карпатського краю, самобутньої гілки українського етносу.

У творенні національного космосу, що являє собою «властивий саме цьому народу спосіб жити,

працювати, мислити, творити» [Андрусів 2000, с. 29], важливу роль відіграли засоби народної словесності. Це надало твору своєрідного колориту та увиразнило ідіостиль митця. Тому аналіз тексту роману крізь призму рецепції та художньої інтерпретації письменником колективної народної творчості, функціональності усної словесності в системі літературного твору вважаємо **актуальним**.

Стан дослідження. У контексті української літератури краю періоду 30 – 40-х рр. ХХ ст. цей твір, за оцінкою дослідників, був «помітним внеском в не таку вже й багату художню прозу Закарпаття» [Ребрик 2006, с. 11].

Загальний огляд роману «Сусіди» здійснила літературознавець Н.Ребрик, вважаючи його першим соціально-побутовим романом у закарпатоукраїнській літературі [Ребрик 2006, с. 10].

Подаючи ідейно-художній аналіз твору, науковці [Ребрик 2006; Голомб 2008] констатують використання автором елементів різних жанрів фольклору. Проте функціональні особливості народної словесності в художній системі роману «Сусіди»

залишаються недослідженими. Тому в цій роботі ставимо за мету проаналізувати питання впливу народної словесності на літературну творчість митця, своєрідність її «уживлення» в текстову канву, роль у творенні художнього світу горян у романі.

Методологічними засадами цієї праці є перш за все прийоми біографічного, культурно-історичного, естетичного наукових методів, які дають можливість з'ясувати джерела та спосіб реалізації таланту митця, вияв його самототожності у творчості, розглядати діяльність письменника у зв'язках з історичним, духовним, культурним життям народу, вивчати твір автора як художній феномен.

Виклад. Роман «Сусіди» – великий епічний твір про космос національної душі і її духовні скарби, художньо змодельовані в картинах життя, культурі закарпатських українців. У самій назві твору проступає філософське й фольклорне підґрунтя. Це відчуття екзистенційного стану «межі», що постійно корелює модус вибору в морально-етичній, національній, соціальній сфері буття. У авторській моделі – це й звичайне мешкання людей поряд, і стосунки з сусідом жидом Мошкою, і відчуття національно-соціальної межі групи етнічних українців у поліетнічному середовищі Австро-Угорської держави. Народна мудрість у лапідарній формі зафіксувала концепт «межі» в ряді змістово адекватних філософському змісту виразах: «Без брата проживеш, а без сусіда – ні», «Близький сусід кращий від далекого брата», «Бодай доброго сусіда мати та своїм плугом орати», «Знають сусіди твої біди» тощо.

Художній хронотоп у романі збігається з реальним для Станинця часопростором: охоплює життя добре знаної автором від народження, рідної місцевості Боржавської долини періоду 10 – 20-х років ХХ століття. Творів, як і багатьом іншим його текстам, властивий біографізм, що засвідчено в «Автобіографії»: «... почав писати сам про себе <...>. ... скоро описував і своїх братів, своїх батьків, своїх дідів...<...>. У повісті «Сусіди» головний герой Юра Станчук і його сестра Марта. Станчук – це мій батько, Марта – це моя тітка... Я їх створив такими, якими вони і є, якими я знав батька і тітку» [Станинець 2011, с. 559, 560, 608]. Прототипами інших персонажів були також добре відомі автору люди. «Жили вони поруч зі мною, – пише митець в «Автобіографії». – ... описував тих, що їх любив, і тих, кого ненавидів за їхні гріхи, їхні помилки, їхню підлість. Правда ненавидів не їх, а їхні помилки» [Станинець 2011, с. 560].

Життя цих людей, за словами письменника, підказало, що і про кого писати, воно наштовхнуло на соціальну тему. Тому в романі зображено типovu життєву ситуацію, у якій зав'язується конфлікт між заможним, лицемірним, хитрим і підступним сільським лихварем Мошкою, який ошукує селян, заволодіваючи їхніми землями, і добропорядним, працьовитим, розумним сільським хлопцем Петром Костаком. Мошкови приглянувся його наділ із хатою, і він підступно, навіть вдаючись до інтриг та підпалу, прагне заволодіти землею сусіда. У боротьбі з лихварем Петро об'єднався з Юрою Стан-

чуком, братом своєї коханої дівчини. Цього чоловіка за розум і поміркованість селяни обрали старостою і бачили у ньому свій захист. У протистоянні різних соціальних сил змінюється свідомість селянства, зростає його людське, національне й громадянське самоусвідомлення. Відображення цього процесу складає серцевину сюжету та авторську інтенцію роману.

Соціальні проблеми постають у творі як один із вимірів селянського життя, у змісті якого актуальними завжди залишаються побутові, морально-етичні, релігійні та інші аспекти. Узагалі, на головний об'єкт письменникової прози – селянство, яке автор умів «поетично охарактеризувати», вказували вже сучасники автора [Лелекач 1942, с. 9; Потушняк 2008, с. 52; Вокович 1942].

У романі «Сусіди», як і в оповіданнях, повноту й особливості людського буття автор розкриває «живими фарбами» [Вокович 1942]. Серед них народна словесність займає важливу роль. Її, як і різні прояви селянського повсякдення, автор черпав із живого джерела [Станинець 2011, с. 560].

Автор високо цінував це духовне надбання. «Фольклор нашого народу, – відзначав він, – це душа, це невмирущий геній народу в піснях, казці, це філософ в приповідках, прислів'ях, це невичерпна скарбниця творчого генія. Це перлини літературної творчості поета-народу, це згустки філософської мудрості, виражені у коротких прислів'ях, приказках. Так думає і вчить нас мудрості сам народ» [Станинець 2011, с. 560].

Станинець зацікавився фольклором ще в гімназійні роки. Як зазначав І. Ребрик, «юнака захоплюють історичні пісні та перекази, буйні фантазії казки, по-філософськи місткі та лаконічні прислів'я і приповідки – це невичерпне джерело народної мудрості, національного самоусвідомлення» [Ребрик 1991, с. 6]. Записані тексти різних жанрів він опублікував у середині 20-х років (1924-1925 рр.) у молодіжному часописі «Наш рідний край». Там само з'явилися і його публікації «Як відбуваються коляди в Нижньому Шарді», «Пословиці і їх значення».

Усна словесність була однією з суттєвих підвалин естетичних і світоглядних засад письменника. Він зізнавався, що «перегрив» казки Грімма, читав арабські казки, казки тисяча і одної ночі, народні казки Володимира Гнатюка, усі доступні книжки з казками [Станинець 2011, с. 546]. Визнавав вплив історичних оповідань: «Бо коли казки розвивали мою фантазію, і я хотів стати якимось героєм казковим, то народні оповідання мене завели у давнину наших предків» [Станинець 2011, с. 546].

Особливе чуття мав Ю. Станинець до пісні, завжди любив співати і записував пісенні зразки. Значення усної словесності для розвитку художньої свідомості стверджує сам митець: «Моя творчість почалася дуже легко: із записування того, що мій народ створив для мене» [Станинець 2011, с. 560].

Народну творчість горян Станинець увібрав як повноцінну частину їхнього духовного національного космосу. У її розумінні він був близький до теоретичних міркувань О. Потебні про те, що у

мові виражається національна самобутність народу, а у фольклорі закладено етновне та етнокультурне підґрунтя його духовності. Багатство усної творчості народу органічно увійшло в авторську писемну культуру. Митець зізнавався, що відображав у творах почуте: «Я дійсно підслухав, як народ співає, як народ хвалить, як народ кляне, дискутує, як ганить. І я подивляв все те, що я чув з уст народу. <...> Пару слів, а який образ, а які емоції тягне за собою цей образ. ... я ... побачив, що мій народ – це геній і тоді, коли радіє, коли хвалить, і тоді, коли проклинає...» [Станинець 2011, с. 593].

Доробок Ю. Станинця яскраво засвідчує явище взаємозв'язку усних творів і літератури, «певну дифузію, ендосмос і екзосмос, – за визначенням М. Грушевського, – переливання з однієї сфери до другої» [Грушевський 1993, с. 58]. Це одна з ознак стилю, яку констатували сучасні дослідники – мовознавці [Альбрехт 2000; Папіш 2003] і яка яскраво проступає в романі «Сусіди». Фольклоризм автора можна віднести до визначеного С. Росовецьким «природного» типу, «коли письменник звертається до явищ живого фольклору» [Росовецький 2008, с. 559].

У структурі аналізованого роману функціонують зразки різних фольклорних жанрів, серед яких перекази, оповідки, легенди, звичаї, обряди, вірування, пісні, приказки, прислів'я, фразеологізми та ін. Як правило, елементи народної словесності відіграють певну функцію в композиції твору, сприяють правдивому змалюванню способу життя, етнопсихологічних характеристик горян, індивідуалізують дійових осіб, увиразнюють ідейне звучання твору, і, традиційно, використані «для посилення внутрішньої напруги та розкриття психологічного вмотивування вчинків персонажів» [Гарасим 2009, с. 280].

Апеляція письменника до естетики фольклору зумовлена його творчим завданням. Перш за все – ідейним задумом твору: відобразити збережену в колективній пам'яті горян національну духовну ауру, яка забезпечує їхню неперебутність, формування громадянської, національної свідомості, самодостатньої спільноти на чолі з сильним лідером заради побудови щасливого життя на рідній землі. Цим, на нашу думку, зумовлена архітектоніка твору, в її основу покладено властиві фольклорним жанрам принципи героєцентризму, поляризації образів, що є уособленням сил добра і зла, «побудови сюжету на основі дій головного персонажа», «збереження хронологічної послідовності розгортання подій» [Лановик 2005, с. 27].

Свідома орієнтація митця на фольклор спостерігається в застосуванні поруч з авторським мовленням й іншої форми наративу. Уже на початку роману вводиться властивий історичним легендам або переказам прийом оповіді – усний переказ: «Кажуть, ще за давніх часів гори Чепаковець та Городище розійшлися. Що там між ними сталося – ніхто не знає. Та згодом вони, мабуть, якось погодили свої сусідські діла, бо розпласталася поміж ними пречудова долина» [Станинець 2006, с. 32]. Такий зачин про виникнення села надає творові

романтичної загадковості, запрограмує інтригу, створює перспективу розвитку дії, окреслює історичний часопростір.

У першому ж знайомстві з героями в експозиції виокремлено характерну їхній культурі прикмету – увагу до минувшини, втіленої в переказах. Сільські газди після служби Божої нерідко слухали розповіді старого дядька Кобрини про панщину і розходилися «з повними бувальщиною головами» [Станинець 2006, с. 33]. Далі цією рисою автор наділяє й молодь, яка під час спільних робіт чи то на прийнятих у селі молодіжних зібраннях часто слухала казання старших. При тому оповідачі постають майстрами усної комунікації. Таким бачимо старого Гаврила Данилаша, якого селяни називають патріархом. Він багато мандрував по світу, а тому світських історій знає стільки, «що треба не менше одного життя, щоб усіх їх переслухати» [Станинець 2006, с. 152]. Данилаша автор показує талановитим оповідачем, його історії пронизані креативністю, вони оцінюють події й героїв, спростовують страшні перекази про гору Городище як зачароване, таємниче місце, яке стало «пострахом села» [Станинець 2006, с. 155]. У його словах вбачається утверджуваний автором культ державності. Адже чоловік розповідає молоді про свій край зовсім іншу історію, у якій ідеться про славних предків, свою державу, єдину народну мову «у нашій кийвській і галицькій землі», про будівництво замків для захисту від ворожих нападів, про лицаря-оборонця – замкового трубача, звуки сурми якого чують лише ті, хто готовий до боротьби за вільну землю предків. Як бачимо, у такий спосіб засобами усної словесності Станинець активує ідею національної самосвідомості, оскільки, як твердить В. Янів, «нація надає смисл життя одиниці: вона виправдовує його вчинки, вона вимагає від нього жертви й рішучості на смерть» [Янів 2003, с. 177].

У художній структурі роману оповідь героя має ще одне ідейне навантаження. Усна комунікація наснажена пафосом цінності історичної пам'яті, зв'язку поколінь. Адже, за твердженням А. Ассман, «формування нації і ... спогад про історію перебувають у тісному зв'язку одне з одним», а «свідомість взагалі розвивається 'під знаком минулого'», [Ассман 2012, с. 87, 177]. Історична ж пам'ять є важливим фактором формування національної ідентичності, що проявляється, зокрема, й у патріотизмі та громадянському гарті. Герой-оповідач у творі наголошує, що звук лицаревої сурми буде лунати щонаочі доти, «поки народ не прозріє, поки не буде достойним почути той голос і не буде мати сміливості стати на його поклик до бою...» [Станинець 2006, с. 157]. А зі знаної всім криниці біля Городища сучасникам передається колишня сила славних предків і будить нові покоління до змагань. Створена розповіддю атмосфера героїчного минулого надихала молодь, слова старого чоловік впали живлющими краплями у їхні серця і розбудили у багатьох «незвичайні якісь почуття» [Станинець 2006, с. 158].

Із вищенаведеного бачимо, що поряд із соціальними проблемами автор актуалізує екзистенційну проблему – буття нації. Одним із ключових

його чинників є комунікативна пам'ять, яка «виникає шляхом повсякденної інтеракції, транслюється в межах декількох поколінь, відображає власні уявлення членів групи про те, що вони вважають своїм минулим, і передбачають рівну міру компетенції кожного, хто тлумачить це минуле» [Асман 2012, с. 12]. У творчій свідомості Станинця засоби народної словесності виконують функцію комунікативної пам'яті, бо забезпечують безперервний зв'язок інформації між поколіннями, формують колективне знання про минуле, на якому молоде покоління верховинців «засновує усвідомлення власної єдності та своєрідність» [Асман 2012, с. 12].

Специфіка жанру оповіді увиразнює в авторському задумі ідею національного й громадянського самоствердження і такий важливий її аспект, як боротьба за гідне життя. Саме це репрезентує бажання героїні Марти Станчук запросити на освячення «нової хижі» старого дяка Кобрини, аби він ще раз розповів історію села: його боротьбу з татарами й турками. Цінність знання про минуле для Марти очевидна: вона повинна об'єднати її сучасників перед загрозою бути вигнаними з «*прадідних гнізд, з наших парцел*» [Станинець 2006, с. 327].

Застосований автором прийом розповіді-спогаду Кобрини, у якому прочитується, на наш погляд, і філософський підтекст, корелюється з твердженням теоретиків пам'яті Паула Антце та Міхаеля Ламбека про те, що «до спогаду апелюють із метою зміцнення, звинувачення, захисту. Спогад став важливою складовою формування індивідуальної та колективної ідентичності й стає ареною як конфлікту, так і ідентифікації» [Асман 2012, с. 24].

Пафосом єднання в боротьбі прийнята ще одна оповідь дяка Кобрини – про тяжкі кривди над кріпаками за панщини. Свій історичний переказ оповідач завершив закликком: «*Та любімося, добрі люди, хоч тепер, коли вже такі карі на нас не падуть, та не побивайте себе ні теперішніми лайками. Ні тими давніми, ай любім один одного, як брат брата*» [Станинець 2006, с. 352].

Органічним відгуком на заклик старійшини є й слова Юри Станчука, звернені до односельців: «*І буде повно нашим братом по цілому світу, доки ми не навчимося бути твердими, доки ми не перестанемо відступати наші дідизни чужим, доки ми за погарчики пропускатимемо маєтки прадідів. Мій дідо пам'ятав, що на цій землі знали боронити своє. А тепер? І хто нам винен? Наші няні і ми!*» [Станинець 2006, с. 172].

Як бачимо, автор чітко фокусує увагу читача на значенні спогаду для подальшого розвитку спільноти на історичному шляху. Тобто, ідея боротьби цілком зумовлена потребою національного буття.

Відзначимо, що символізація образів лицаря та оповідачів у романі ідейно зумовлена. Образ лицаря в літературному творі, на нашу думку, втілює культ героїчного, утверджує необхідний для національної самоідентифікації культ слави. Художнє мислення Станинця цілком співзвучне з філософським твердженням про те, що «вища форма слави – це не храми слави й не пам'ятники, а втілена й одухотворена

пам'ять, яка 'духовно', а не матеріально живе в кожному» [Асман 2012, с. 51]. Образи оповідачів Данилаша і дяка Кобрини уособлюють носіїв мудрості, національної історичної пам'яті й слави.

Літературознавець О.Мишанич об'єктивно акцентував на присутності в художній системі роману етнографічного матеріалу, який забезпечує фольклорно-етнографічний контекст твору. Художнє відображення традиційних народних форм побуту, звичаїв, обрядів є майстерним відбитком живого народного життя. Зауважимо, що в концепції авторського художнього мислення етнографічний масив є втіленням скарбів народного духу й національної ідентичності. Слушною є думка дослідника У. Далгата про те, що «у складній оповідній системі вони можуть розглядатися як своєрідні етно-естетичні мікроєдиниці, у яких оприявлена поетична, емоційна, філософська, соціально-психологічна інформація про духовну і матеріальну культуру народу» [Далгат 2005, с. 114].

Роман «Сусіди» яскраво ілюструє таку ознаку етнопсихології українців, як традиціоналізм, що проступає як на рівні родових, так і національних традицій: у дотриманні звичаїв, обрядів, усталеної в патріархально-селянському світі етики. Така увага автора до цього аспекту буття горян, вважаємо, не випадкова, вона дає зрозуміти, що саме в ревному збереженні традицій криється запорука тривалості етносу. Слушною в цьому контексті є думка В.Яніва: «Аналіз історичних процесів доводить, що тільки завдяки глибокому відчуттю традицій український народ не перетворився на етнографічну масу» [Янів 2006, с. 231].

Ревне дотримання горянами традицій виражається в обрядовості, пов'язаній, перш за все, з найбільшими святами річного циклу – Різдом, Великоднем, і є невід'ємною в моделі способу життя, мислення, поведінки героїв роману. Автор детальноє види діяльності селян у цей час, спричинені хатнім побутом, харчуванням, господарськими роботами, сімейними, міжособистісними стосунками тощо, подає характеристику настроєво-емоційного стану спільноти через дії, зовнішній портрет, мовлення: «*Цвітна неділя... Бамкнуло вперше великим дзвоном. Народ поплив, як повінь ід' церкві. Дядьки – в широких, порамлених гатях. <...> Жіноцтво, дівчата повипараджувані, але всі в чорних хустках, в синіх. Це ж піст. Заждіть, як вони на Великдень зачервоніють, забіліються. <...> По утрени вже не біжать з церкви грітись до сусідів. Обступили церкву вінком. Бесід стільки, ніби ці люди роками не виділися. Дітвора, наче мурашки в мурашнику. <...> Страсний тиждень почався подібно Цвітній неділі. Бог служив за жіноцтвом. Це половина праці. Погода для білення, харіння. Все виноси з хати, і хоч серед двора, най сонце вигріває подушки, петеки, покрівці...» [Станинець 2006, с. 200 – 201].*

Детально описуючи церковні обряди, процес богослужіння, поведінку й особливо піднесений стан людей у святкові дні, автор зосереджує увагу на одному з найсуттєвіших елементів світогляду українців – релігійності. Власне, у романі «Сусі-

ди» Станинець художньо увиразнив твердження М.Костомарова про те, що «український народ – глибоко релігійний народ у якнайширшому розумінні цього слова. Чи так, чи інакше склалися його обставини, чи таке, чи інше було його виховання, він берегтиме в собі релігійні основи доти, доки існуватиме сума головних ознак, що становлять його народність» [Янів 2006, с. 243].

Подаючи художню картину обрядово-звичаєвого способу життя селян – за днями, тижнями, періодами між великими святами, автор показує також його зв'язок і з весняними, літніми, осінніми, зимовими видами діяльності – польовими, городніми, лісовими, хатніми. Відтворюючи його, знаного до найменших дрібниць, письменник малює властиву горянам форму упорядкованого ритму життя, що забезпечує їхню життєтривалість. Через зумовлену обрядами і звичаями поведінку відображено у творі й духовну культуру. Бачимо, як селяни дотримуються звичаїв у церкві, якими правилами керуються під час церемонії сватання, заручин, поголовсків, хрестин, весілля, будівництва дому та новосілля, як ставляться до батьків, старших родичів тощо.

Характерно, що весільний обряд, оскільки він пов'язаний із головними героями твору Петром і Мартою, відтворено в романі з усіма елементами драматичного жанру: передвесільний етап, приготування до головного дійства, весілля та післявесільний період. Зазначимо, що ці умовні елементи працюють на системність літературного твору: вони є рушієм сюжетної лінії Петра й Марти, а також посилюють її ідейно-естетичний пафос. Стосунки молодих весь час у драматичному напруженні, що зумовлені протистоянням двох сусідів – Петра й Мошки, а також громади й Мошка, а, відповідно, через його наслідки, і позицією батьків дівчини.

Як відомо, професійність митця виявляється в здатності трансформувати фольклорні жанри. Художнє вживлення весільних ритуалів та традицій у романі відповідає літературному контексту: зображає живий, пульсуючий, драматично напружений ритм людського буття з його неповторним національним колоритом. При цьому для індивідуалізації характеру персонажа автор використовує також фольклорний елемент у т.зв. чистому вигляді. Йдеться, зокрема, про здійснюваний напередодні весілля обряд сватання, до якого вжарт вдається Юра Матій, щоб перечекати дощову негоду по дорозі з Імстичева додому. Зайшовши в хату господаря, у якого донька на виданні, він розіграє сцену багатих купців із далеких країв. Для «купецкої» промови Юри письменник використовує її місцевий фольклорний варіант: «*Ми гонці царських лісів. Гонимо одну прекрасну серну, що втікає перед нашими гонами. І біжимо безперестанку вже сім днів і сім ночі, сім годин, сім минут, а не можемо ту швидконогу серну дігнати...*» [Станинець 2006, с. 43]. Щоправда, ні мистецький артистизм сватача, ні вміння викрутитися з незручної ситуації не викликали в Петра поваги до Юри Матія. У його очах він постав фальшивою людиною.

Різномасштабний світ духовної культури горян увиразнюється через відображення в їхньому світо-

мисленні елементів архаїчної свідомості, що відбиває своєрідний зв'язок між людиною і природою, світом живих і світом мертвих. Автор показує, що в повсякденному бутті людей, особливо тісно пов'язаних із суворим, таємничим довкіллям, магичні дійства були формою впливу один на одного, на обставини, зокрема як протидії, знищення, завдання шкоди, так і привернення позитиву, оздоровлення. Особливо великого значення люди надавали магичній силі слова. Тому селяни негативно реагують на заклинання Іваном-чередарем корови Сивульки: «*Несли би з тя кожу у варгівню!*», сприймаючи це як реальну загрозу тварині, а значить, і її господареві. В іншій картині уроки жидівки накликають неміч на дитину бідної вдови Демкані, яка не поступилася тій межею.

У тканині роману має місце й відтворення магичних обрядів, що супроводжуються рухами, маніпулюванням відповідними предметами. Жидівка Після розповідає Юрі Станчукові якраз про те, яквилікувала її чаклунка Петрашуканя, надавши сили воді й зіллу своїми словами, діями та вірою.

Існуючі в народній свідомості вірування та уявлення – забобони, що несуть попередження, пересторогу, заборону, спостерігаємо в картині сну Петра перед весіллям. Сновидіння, у якому з рук Марти випадає келишок, віщує негаразди молодим.

Зв'язок із потойбіччям у світомисленні горян як одна з ознак етнопсихології підкреслена у творі характеристикою й інших персонажів: «*А поспитайте Марію Чорнюкову, Анну Куруцову та ще таких, вони вам скажуть щось інше про м'ясниці... Вони, ті, що на Андрія рахували ко́ли у плотах, топчили віск, слухали, з котрого боку собачий гавкіт долине на Свят-вечір, вони чекали м'ясниць. Чекали усім своїм молодим розбурханим еством. Це час, коли багато чого може сповниться, і їхнє природне призначення, до котрого і та природа гнала їх, так дико гнала в обійми рожевих мрій...*» [Станинець 2006, с. 161].

Відтворений автором етнографічний контекст служить реалістичному відображенню специфічних суспільних умов життя й побуту горян, їхнього світогляду, ментальності, духовної культури на початку ХХ століття.

Серед жанрів народної словесності в художньому тексті відповідну роль виконують і народні пісні. Як правило, вони узгоджені з певним епізодом у сюжеті, виконують інтерферуючу функцію. Пісенні рядки, куплети то є елементом опису вечірнього села, коли хлопці женуть коней пасти і перегукуються між собою пісненою, яка збуджує відповідні почуття Петра, то передають емоційно-психологічний стан рекрутів і викликають у селян жалість, сум, тугу, то посилюють настроєвий лад весілля або супроводжують драматично-ритуальні дійства, відтворюючи налаштованість Марти на довгоочікувані для неї події: «*...Марта взяла сестринницю і виїшла з Петром до музики.*

Западайся, світе ликовий! Раз тепер гуски, музики, танці... Потім – будь-що-будь, а тепер – віват, хлопці, віват! Дайте того поля скупого... Найся вберне молода...

*Поля, хлопці, поля, голя,
Най ся вберне дівка моя*

[Станинець 2006, с. 281].

Письменник підкреслює, що пісня як елемент духовного світу горян присутня в їхньому бутті повсякчас, відображає різні його аспекти, зокрема й соціального життя. Тому пісня органічно вплітається в художню картину завершення довгого літнього робочого дня, підсилюючи візуально-чуттєве сприйняття образів утомлених селян:

*Ой, коби то сонце знало,
Як тяжко робити,
Оно би ся измагало,*

Скоро заходити [Станинець 2006, с. 281].

Поряд із аналізованими вище фольклорними структурами, важливе місце в художній системі «Сусідів» займає також мовна палітра. Багатство приказок, прислів'їв, фразеологізмів, діалектної, розмовно-побутової лексики виконує у творі стилістичну функцію, є «засобом позначення відповідних реалій, створення етнокультурного фону художньої оповіді» [СУЛМ 2002, с. 188].

Ю. Станинець був дуже уважний до мовного багатства. У дослідженні В. Папіш наведено свідчення І. Ребрика про те, що Ю. Станинець передав понад тисячу зібраних ним слів до словника народних говорів, який готував лексикограф М. Грицак [Папіш 2003, с. 44]. Без сумніву, живорозмовна стихія склала основу мовної картини роману. Станинець вважав, що у «пословицях» відбився виразно характер народу, його світогляд. У них народ вказує на хиби, недоліки в освіті, у родинному та суспільному житті, висміює вади народу і вказує шлях, яким треба йти [Станинець 1926, с. 141].

Уведення в художню тканину таких компонентів, як прислів'я, приказки, фразеологічні одиниці, лексики різних пластів, зумовлене їхньою стилістичною функцією і необхідністю досягнення художнього ефекту: увиразнення характерних рис персонажів, створення відповідного емоційно-образного фону, відтінення гостроти конфлікту, особливої ситуації, привернення уваги до відображуваної дійсності, передачі народного характеру, цілого світогляду народу. Як у мові персонажів, так і в авторському наративі приказки і прислів'я майстерно вмонтовані в текст і своїм змістом збігаються з відображуваною ситуацією. Вони відтворюють природне багатство, колорит усного мовлення, у якому паремії якнайкраще, з відповідним емоційно-оцінним ефектом виконують художню функцію: виражають зміст події, явища, картини: «*силують – бери, б'ють – тікай*», «*кажуть, що не такий страшний чорт, як його малюють*», «*най буде доста нашим ворогам, а не нам*», «*з громади по нитці – бідному сорочка*», «*сила по вбоці, а біда перед очі*»; окреслюють риси характеру чи поведінки самого мовця або іншого персонажа: «*який батько – такий син, яка матка – така й Катка*», «*хто як собі стелить, так буде спати*», «*роблять – аби день збути*», «*трафила коса на камінь*», «*взявся до бесіди, як голоден до хліба*», «*затялась, як кінь над берегом ріки*»; декларують морально-етичні засади: «*а по світу дівчат – як цвіту*

по леваді», «*лише від себе нікуди не дінешся*», «*пес псові очі не виїсть*», «*гордий – дурному брат*», «*виглядав, як чорт на Русалля*», «*осла мож навчити, як до нього ймишся, але коня з нього ніколи не буде*», «*таланти Бог дає, але на пня вони не падають*», «*де хочеш, щоб пахло, там, вибачте, мусить смердіти*», «*в кому ріжкатий сидить в будень, в тому і на Великдень*», «*не мучанити було штани, коли не млилар*»; філософські погляди чи повчальні настанови: «*зі судьбою недобре ключку тягнути, небезпечно перекопувати рова через її дорогу*», «*помагай собі – і Бог ти pomoже, а печені голубці з неба в рот самі не падають*»; «*зависть – великий ворог*», «*кінь чотири ноги має, а зашпортається*», «*ще такий ся не вродив, щоби всім угодив*» та ін.

Наявність у художній тканині роману таких фольклорних одиниць цілком виправдана метою письменника створити достовірний образ горянина, передати колорит усної народної мови та специфіку ментальності українців.

У моделюванні національних рис, картин індивідуального світу верховинців краю, створенні відповідного експресивно-образного ладу художнього тексту важливу роль відіграють часто вживані фразеологізми. На їхнє значення у відтворенні матеріальної й духовної культури як мовних одиниць, що «закумулювали первісні знання про світ», «наділені яскраво вираженою здатністю відображати й передавати ті ознаки культури, які характерні для різних мовних спільнот у знаковій формі», вказують мовознавці [Венжинович 2019, с. 13]. Отже, увага письменника до цього лінгвального пласту не випадкова. Зазвичай автор зберігає їхню усталену, прийнятну в розмовній мові семантику, лише частково трансформуючи будову, залежно від контексту та авторського завдання. Часто митець послуговується цими сталими одиницями з чітким **оцінним змістом** при портретуванні персонажів, влучно наділяючи їх такими властивостями, як крутість, хитрість, боягузтво, пристосуванство, захланність тощо: «*... як зачне брехати... аж з-під носа йому куриться*», «*пив, як у діряву бочку лив*» (Юра Матій), «*зігнеться ... у три погібелі*», «*всіх майже пустив з бігарем*», «*вирвати з рота сиріт*», «*іскри метав*», «*все йшло, як по маслу*», «*був, як медом помащений*» (Мошко), «*крутять нами, як циган сонцем*» (Мошко з старостою), «*як ошпарена курка*» (Йося) й ін. Позитивні риси характеру передано фраземами на зразок: «*свого розуму держався*» (Петро), «*очистив Петро свою душу*», «*іде своєю дорогою*», «*носити голову не в тайстрі, а на карку*», «*сказати ... курто та товсто*» (Юра Станчук), «*цим шкода було в постолах родитися*» (Юра Станчук і Петро), «*їй сьогодні все горить в руках*» (Марта), «*під кліпом ока вже на ниві*» (сільські жінки) та ін.

Нерідко фразеологізми використано при **відтворенні фізичного чи психологічного стану** персонажів, наприклад, у стани втомі, виснаження: «*заснув... як вбитий*», «*сядеш – ноги не чуєш*»; голоду: «*в шлунку – хоч возом обертай*»; невпевненості, зневіри, розчарування, поразки, печалі: «*робила... неначе не своїми руками*», «*ходить, як не свій*», «*ходить, як*

попечений», гніву, невдоволення, зверхності: «жінка фундрить губи», «вона от-от вибухне полум'ям»; сорому, незручності: «не знала, де діти очі»; безвиході: «хоч дуба ставай»; залежності: «підставляєш шию під жіноче ярмо», здивованості, пильності: «здивився... як сто бід на вдовицю», самоконтролю: «все викинути з голови», «само лізе в очі», «не бочка ж його голова», «розв'язав язика» та ін.

Фразеологізми є стилістичним прийомом при передачі узагальненого портрета селянства, селянської психології, стану людей у відповідній суспільній ситуації. Семантика виразів виокремлює такі ознаки, як неконтрольованість, анархізм: «кий вам чорт стався», «гостіться здорові кашею, яку наварили», «замішається в таке, що й чотирма волами не витягнеш», «чортове це діло», «це нас веде в кізвий ріг»; інстинкт спільноти, працьовитість: «сиплють люде в поле, як бджоли з вулика «хата кипіла, гучала, як вулик», «двір... був, як мурашник»; національного розсіяння: «повно нашим братом по цілому світі»; співжиття в спільноті, дотримання суспільної моралі: «вовком не можна жити в селі «то для злих язиків було б смачніше за солодоці», «най тим сушать собі голови батьки», «рознесла по селу, мов пожар» та ін.

В арсеналі художніх прийомів Станинця-пейзажиста фразеологічні звороти теж мають важливе образно-експресивне навантаження. Натура найчастіше постає не як тло, а як середовище перебування людини гір, а отже, її сприйняття та відчуття вербалізовано досить виразно в лапідарній образній формі: «студінь аж у зуби пекла», «зима тріщить морозами», «притисли морози», «дні, як раки, помалу лізуть», «аж світ усміхається» тощо.

Фразеологічні одиниці доречно використані й для відтворення стану особливого емоційного напруження, подій драматичного характеру, що відбивається в мовленні горян: «як сук у дощі», «робота спориться», «мов корова язиком злизала», «сто чортів у ребра», «просто сідай від сміху», «хоч би з-під чорної землі», «поможуть, як мертвому кадило», «знову долив жовчі», «закусив зуби», «треба завести в діло», «висипали на голову, як студену воду з відра» та ін.

Узгоджуються з контекстом, наділяючи мовлене експресивністю, й поширені в народній мові сталі вирази на зразок: «мов по маслу, спливали сани», «проповідуєш, як якийсь апостол», «кі його роги можна зламати», «настрій не зійшов на бакир», «той, що з ним схоче ключку тягнути», «на те треба родитися», «голова молоком стала від святих книг», «шикода гатьми повівати», «не о те ходять», «з рук не спустити», «світ заступали», «буду йому очі колоти», «п'ється, як за оселедцем», «від малого до великого», «можуть бути ... гори золоті», «ясніше стало, де пес закопаний», «від ... косих очей» тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альбрехт А. Закарпатська діалектна стихія у мові художніх творів Ю. Станинця. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Зб. наук. праць*. Ужгород, 2000. Вип. 3. С. 7–13.
2. Андрусів С. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30–х років ХХ ст. Монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, Тернопіль: Джура, 2000. 340 с.

Національну специфіку горян, різні грані характеру, селянського побуту, духовного світу верховинців Станинець підкреслює й через активне використання лексики етнокультурного ґатунку – діалектизмів, властивих говірці мешканців Боржавської долини. Майстерне вживлення в мовну палітру творів «чисто долинянського діалекту», як вважав Ф.Потушняк, надає їм «спеціального чару і блиску», «самородного характеру і живості стильової, і самого передання події» [Ф.П. 1942, с. 52]. У романі діалектна лексика вжита на позначення дій, способу дії: *вихарить, відфіркуючи, обріхтерувати, так ся має, постійкує, пактуєте, випарадитися, белендати, копаю, шляк трафить, дупаю, чудувався, правувати, вивалювати, схарити, випулятися, терьхат, не мусайна, виорив, виглайхався, глипнути, спуджуючи, тріцконів, покачується, швакнуту, філюєш, курто; назв живих істот, предметів: карапа, шваграт, легінями, до цивілю, цигар, когут, баняк, жураат, кош, плат, тівняк, шпіци чобіт, ціяняк, пральник, цімборство, сабиш, гешефти, синитило, голубило, парцела, фіглі, бербениці, биля, хутарі, паренина, шумолиння, сарака, тенгериця, верета, гуня, бохтар, глайх, , хосен, качілки, фірталі, тенгеречаник, бітанга, чірь, ногавиці; ознак: гиклива, лєсклі чоботи, ковшерне, файна, зачичірена, цундравий, забаледжаний, та ін.*

Мовне багатство роману досягається використанням й інших пластів лексики, зокрема розмовно-побутової, професійної, що увиразнює художній опис повсякденного життя горян та їхньої праці, особливо пов'язаної з діяльністю лісорубів.

Потужний масив елементів усної словесності – легенд, бувальщин, історичних переказів, оповідок, приказок, прислів'їв, пісень, фразеологізмів, різновидового спектру лексики зумовлено творчою орієнтацією Ю. Станинця на усно-розмовне мовлення героїв. У ньому відбивається національно-ментальна, світоглядна, духовна специфіка світу горян. При цьому мовне багатство героїв твору – національно марковане. Таким чином, автор утілює й ідею більш глобального характеру: його країни – неперепутня, своєрідна, колоритна частина української національної спільноти.

Висновки. Отже, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що усна словесність була одним із потужних джерел творчості Ю. Станинця. У романі «Сусіди» фольклоризм є присутньою стильовою ознакою твору. Автор свідомо апелює до естетики усної творчості, використовує елементи різних жанрів з метою образного осягнення та мистецького творення національного космосу закарпатських українців, утверджуючи екзистенційний смисл буття українського етносу. Елементи усної творчості органічно функціонують у романній тканині, вписуючись у художню систему твору.

3. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті. Київ: Ніка–Центр, 2012. 440 с.
4. Венжинович Н. Фраземи з компонентами-соматизмами у творах М. Матіос та В. Шкляра. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. Вип. 2 (42). Ужгород: ПП Данило С.І. 2019. С. 13–21.
5. Вокович І. Станчук Ю. Подарунок. *Народна школа*. 1942. № 5. С. 164–165.
6. Гарасим Я. Нариси до історії української фольклористики: навчальний посібник. Київ: Знання, 2009. 301 с.
7. Голомб Л. Літературне життя 20–30-х рр. XX ст. на Закарпатті. *Новаторські тенденції в українській літературі кінця XIX – перших десятиліть XX ст.* Ужгород: Гражда, 2008. С. 236–294.
8. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т 9 кн. Київ: Либідь, 1993. Т. 1. 392 с.
9. Далгат У. Література и фольклор. Москва: Наука, 1981. 309 с.
10. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. 3–те видання, стер. Київ: Знання-Прес, 2005. 591 с.
11. Лелекач М. Передмова. Станинець Ю. Подарунок. Ужгород, 1942. 92 с.
12. Папіш В. Фразеологічні одиниці у мовному світі Юрія Станинця (за повістю «Юра Чорний»). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. Вип. 8. Ужгород, 2003. С. 44–46.
13. Потушняк Ф. Література Закарпатської України після світової війни. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. Вип. 19. Ужгород, 2008. С. 14–145.
14. Ребрик І. «Як дивитися на білу смерть пелюсток?...». *Юрій Станинець. Юра Чорний: Повість, оповідання*. Упор., вст. ст., прим., словник І.М. Ребрика. Ужгород: Карпати, 1991. С. 5–12.
15. Ребрик Н. Велика правда життя і творчості Юрія Станинця. *Юрій Станинець. Сусіди*. Ужгород: Гражда, 2006. С. 3–31.
16. Росовецький С. Український фольклор у теоретичному висвітленні: підручник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 623 с.
17. Станинець Ю. Автобіографія. *Станинець Ю. Червона йонатаночка: Вибрані твори / Передмова Наталії Ребрик*. Ужгород: Гражда, 2011. С. 534–616.
18. Станинець Ю. Пословиці і їх значення. *Наш рідний край*. 1926. Р.ІУ. Ч. 9. С.141–142.
19. Станинець Ю. Сусіди. Роман: Літературна краєзнавча серія «Люби своє» пам'яті Олекси Мишанича. Передмова Наталії Ребрик. Ужгород: Гражда, 2006. 400 с.
20. Сучасна українська літературна мова: Підручник / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ та ін.; за ред. А.П. Грищенка. 3-те вид., доповнене. Київ: Вища школа, 2002. 439 с.
21. Ф.П. Юра Станчук: Подарунок. Літературна неділя. Р ІІ. 1942. Ч 6. С. 52.
22. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ: Знання, 2006. 341 с.

REFERENCES

1. Albrekht A. (2000) Zakarpatska dialektna stykhiia u movi khudozhnikh tvoriv Yu. Stanyntsia. [Transcarpathian dialect element in the language of works of art by Yu. Stanynets]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. Zb. nauk. prats. Uzhhorod. Vyp. 3. S. 7–13 [in Ukrainian].
2. Andrusiv S. (2000) Modus natsionalnoi identychnosti: Lvivskiy tekst 30–kh rokiv XX st. Monohrafiia. [Modus of national identity: Lviv text of the 1930s of the 20th century. Monograph]. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, Ternopil: Dzhura. 340 s. [in Ukrainian].
3. Assman A. (2012) Prostory spohadu. Formy ta transformatsii kulturnoi pam'iaty [Spaces of memory. Forms and transformations of cultural memory]. Kyiv: Nika–Tsentr. 440 s. [in Ukrainian].
4. Venzhynovych N. (2019) Frazemy z komponentamy-somatyzmamy u tvorakh M. Matios ta V. Shkliara. [Phrases with components-somatisms in the works of M. Matios and V. Shklyar]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia*. Vyp. 2 (42). Uzhhorod: PP Danylo S.I. S. 13–21 [in Ukrainian].
5. Vokovych I. (1942) Stanchuk Yu. Podarunok. [Stanchuk Yu. Gift]. *Narodna shkola*. № 5. S. 164–65 [in Ukrainian].
6. Harasym Ya. (2009) Narysy do istorii ukrainskoi folklorystyky: navchalnyi posibnyk. [Essays on the history of Ukrainian folklore: a textbook.]. Kyiv: Znannia. 301 s. [in Ukrainian].
7. Holomb L. (2008) Literaturne zhyttia 20–30-kh rr. XX st. na Zakarpatti. [Літературне життя 20–30-х рр. XX ст. на Закарпатті]. *Novatorski tendentsii v ukrainskii literaturi kintsia XIX – pershykh desiatylyt XX st.* Uzhhorod: Grazhda. S. 236–294 [in Ukrainian].
8. Hrushevskiy M. (1993) Istoriia ukrainskoi literatury: V 6 t 9 kn. [History of Ukrainian literature: In 6 vols. 9 books.]. Kyiv: Lybid. T. 1. 392 s. [in Ukrainian].
9. Dalhat U. (1981) Lyteratura y folklor. [Literature and folklore]. Moskva: Nauka. 309 s. [in Russian].
10. Lanovyk M., Lanovyk Z. (2005) Ukrainska usna narodna tvorchist: Pidruchnyk. [Ukrainian oral folk art: Textbook]. 3-tie vydannia, ster. Kyiv: Znannia-Pres. 591 s. [in Ukrainian].
11. Lelekach M. (1942) Peredmova. [Preface]. Stanynets Yu. Podarunok. Uzhhorod. 92 s. [in Ukrainian].
12. Papish V. (2003) Frazeholichni odynytsi u movnomu sviti Yurii Stanyntsia (za povistiю «Iura Chorni»). [Phrases with components-somatisms in the linguistic world of Yuri Stanyntsia (after the story «Iura Chorni»)].

[Phraseological units in the language world of Yuri Stanynets (according to the story «Yura Chorny»). *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia*. Vyp. 8. Uzhhorod. S. 44–46 [in Ukrainian].

13. Potushniak F. (2008) *Literatura Zakarpatskoi Ukrainy pislia svitovoi viiny*. [Literature of Transcarpathian Ukraine after the World War]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia*. Vyp. 19. Uzhhorod. S. 141–145 [in Ukrainian].

14. Rebryk I. (1991) «Iak dyvytysia na bilu smert peliustok?...». [«How to look at the white death of petals? ...»]. *Yurii Stanynets. Yura Chorny: Povist, opovidannia. Upor., vst. st., prym., slovnyk I.M. Rebryka*. Uzhhorod: Karpaty. S. 5–12 [in Ukrainian].

15. Rebryk N. (2006) *Velyka pravda zhyttia i tvorchosti Yuriiia Stanyntsia*. [The great truth of the life and work of Yuri Stanynets]. *Yurii Stanynets. Susidy*. Uzhhorod: Grazhda. S. 3–31 [in Ukrainian].

16. Rosovetskyi S. (2008) *Ukrainskyi folklor u teoretychnomu vysvitleni: pidruchnyk*. [Ukrainian folklore in theoretical light: a textbook]. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskyi universytet». 623 s. [in Ukrainian].

17. Stanynets Yu. (2011) *Avtobiohrafia*. [Autobiography]. Stanynets Yu. *Chervona yonatanochka: Vybrani tvory*. Peredmova Natalii Rebryk. Uzhhorod: Grazhda. S. 534–616 [in Ukrainian].

18. Stanynets Yu. (1926) *Poslovytsi i yikh znachennia*. [Proverbs and their meaning]. *Nash ridnyi kraj*. R.IU. Ch. 9. S. 141–142 [in Ukrainian].

19. Stanynets Yu. (2006). *Susidy. Roman*. [Neighborhood. Novel]: *Literaturna kraieznavcha serii «Liuby svoie» pam'iaty Oleksy Myshanycha*. Peredmova Natalii Rebryk. Uzhhorod: Grazhda. 400 s. [in Ukrainian].

20. Suchasna ukrainska literaturna mova: *Pidruchnyk*. (2002) [Modern Ukrainian literary language: Textbook]. A.P. Hryshchenko, L.I. Matsko, M.Ya. Pliushch ta in.; za red. A.P. Hryshchenka. 3-tie vyd., dopovnene. Kyiv: Vyscha shkola. 439 s. [in Ukrainian].

21. F.P. (1942) *Yura Stanchuk: Podarunok. Literaturna nedilia*. [Yura Stanchuk: A gift]. R II. Ch 6. S. 52 [in Ukrainian].

22. Yaniv V. (2006) *Narysy do istorii ukrainskoi etnopsykholohii*. [Essays on the history of Ukrainian ethnopsychology]. 2-he vydannia, pereroblene i dopovnene. Kyiv: Znannia. 341 s. [in Ukrainian].

FOLKLORE OF HIGHLANDERS IN THE ARTISTIC WORLD OF YURIY STANYNETS'S NOVEL «THE NEIGHBOURS»

Abstract. Novel «The Neighbours» was written in 1935 by Yuriy Stanynets, Ukrainian and Transcarpathian writer, and was published in 2006. This novel realistically shows the everyday life and national space of Highlanders, the representatives of whom the author was. Social, home, personal problems in people's everyday life vividly show real pictures of the material and spiritual continuum of Highlanders, racy images of their representatives with large life experiences, and great national and social consciousness comparatively to masses. They pave the way for a free and self-sufficient life. The existential problem of national life was actualized in this novel.

Folklore is an important element in a system of artistic means of world creation of Highlanders. Specific features of the reception of artistic handling of folklore, its role in literary work does not study well and this fact causes the novelty of this article. The aim of the article is to research the influence of folklore on world outlook and literary work of the artist, the functionality of its elements in a system of poetics of the novel «The Neighbours». Within the analysis, it was found out that the author knew well all the richness of folklore. He gathered, wrote and published its vivid examples. He was deeply convinced that there are characteristic features of mentality, material and spiritual culture of the nation in the language of different genres of folklore. Elements of poetics of an oral story, a fairy tale, or a legend are appeared in architectonics, in the process of choosing a narrative, idea pathos, grouping the personages of the novel. It was found out that through the prism of customs and traditions the specific feature of material and spiritual culture of the Highlanders was made emphatic. Adding to the text songs, proverbs, phraseology units and various layers of vocabulary are frequently used means of creating vivid situations and colorful personages' characters. Thus, a great outflow of the artist's literary work can be seen in folk spoken words and folklore elements are an essential feature of the author's style. Folklore ingredients are as a dominant of national self-identification, which make the key concepts of existential life of the nation more expressive, provide an emotional and impressive effect of the novel and function organically in its artistic system.

Keywords: Yuriy Stanynets, novel «The Neighbours», folklore, artistic world of the Highlanders, mountain people, folklore units, artistic system.

© Барчан В., 2020 р.

Валентина Барчан – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури Ужгородського національного університету. Ужгород, Україна; <https://orcid.org/0000-0001-9054-6370>

Valentyna Barchan – Doctor of Philology, Professor, Head of the Ukrainian Literature Department of Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0001-9054-6370>